

Onweer 's nachts

Ik weet nog goed als er 's nachts een schoer (onweersbui) was, dat Moeder ons dan wakker maakte. "Allo ie mut opstoan, het is zwoar weer", en dat wij dan zo'n slaap hadden. De kleinsten lipten (huilden) van de slaap Wij moesten dan altijd onze beste kleren aan trekken. Moeder: "Dan heb ie toch wat goeds an als 't er is in slut." Ook zetten ze het kistje met geld en waardepapieren klaar om in geval van nood bij de hand te hebben. Je hoorde wel eens dat sommigen het broodmes klaarlegden, om bij brand de koeien, die vroeger 's nachts op stal stonden, vlug te kunnen lossnijden.

Meestal waren ze er wel op bedacht als er 's nachts onweer kwam, omdat ze 's avonds in het Zuiden al wel onweerskuppe hadden zien zitten.

Onweer daar was men vroeger, met het vee op stal, wel bang voor. Grootvader zei wel eens: "As ter gin onweer was, dan gung ik ut huus neet tegen brand verzekeren", want Grootvader was o zo voorzichtig met vuur. Als het onweer wat minder was, dan keken Vader en Grootvader even door de achterdeur of ter ook ongemak was. Als de regen minder werd, mochten wij ook even naar buiten, waar het dan zo lekker fris rook na zo'n bui. Dan keken we vaak even onder de pruimeboom, of de appelboom of er nog wat was afgevallen, en deden stilletjes wat in de noaszak (zak) voor morgen naar school, maar dan riepen onze volk: "Alloo wichter gauw noar bedde, morgenvrog kunnie der neet uitkommen noar schole", maar dan hadden wij helemaal geen slaap meer. Maar niet altijd was het zo dat er geen brand was na een onweersbui. Toen wij nog naar school gingen, was het na een zwoar schoer, dat Vader zei: "Doar is brand in de richting van de Poggenbelt." En ja, toen wij de volgende morgen bij school kwamen, was de Heerlijkheid (in 't Veld) afgebrand, vlak bij de school. Ook is het verscheidene keren in de grond geslagen bij ons in de weide, in een akker aardappels, in enige bomen en ook al een keer op een koe in de weide.

Vader heeft vaak verteld, hoe het vroeger dichtbij huis in een boom sloeg en de ganzen, die daar dichtbij in de weide liepen zich dukken (doken). Het is wel haast een wonder dat de oude boerderij die er al staat sinds 1616 al die tijd voor het hemelvuur werd gespaard. Toen wij nog maar twee jaar op de Kamphegge hadden gewoond, sloeg het al in de televisiemast. Het was meen ik in 1914, wij waren op het buske aan het hooi halen, toen er een onweersbui door het Zuiden trok en wij heel in de verte wij zagen rook optrekken. 's Avonds met donker worden, kwam Diekameuie van Koerselman bij ons, en ze zei dat Nijenhuis in Oolde (bij Laren) was afgebrand. Hendrik Janoom, Vaders broer, was getroffen, maar niet dodelijk. Daar het al donker was kon Vader er niet meer naar toe, maar de andere morgen is hij er direct naar toegegaan. Hendrik Janoom lag nog te bed, bij de tuinman van het kasteel daar vlakbij. Hij was wel aardig goed, maar toen Vader bij hem kwam, schoot hem het gemoed vol.

Het huis was helemaal afgebrand, maar de schuur hadden ze behouden, en daar waren Albertoom en Dienemeuie, Gerritjemeuie en haar zoon Albert met hun hebben en houden ingetrokken. Het vee liep in de weide.

Hendrik Janoom was net goed en wel binnen geweest en stond voor op de deel om een kiel aan te trekken, toen het insloeg. De meid, die in de waskamer stond, had gezegd dat Hendrik Jan bewusteloos was neer gevallen. Omdat het huis begon te branden, hadden ze hem naar buiten gebracht. De burens hebben toen de dokter gewaarschuwd en is hij gelukkig weer bijgekomen, en liep dit alles nog goed af. Later hebben ze weer een flink nieuw huis gebouwd.

Albertoom (Koeleman) en Dienemeuie hadden geen kinderen, en hebben toen Gerritjemeuie (Koerselman) bij zich genomen als arfstam (erfgenaam) en die is toen gehuwd met Vaders broer Hendrik Janoom.

Vroeger hoorde de boerderij, evenals Koksterman waar ze eerder hebben gewoond, bij het kasteel Oolde. Later zijn ze verkocht, en ook Holstege en Langkamp.

Ik herinner mij dat in ongeveer 1918 bij de Drossen (Nikkels) in Dijkerhoek, daags voor Hemelvaartsdag, de bliksem insloeg en de oudste zoon Gerrit Jan die achter op de deel was, dodelijk werd getroffen en de boerderij afbrandde. Die zoon was van ongeveer mijn leeftijd en ik heb hem heel goed gekend.

Het was in de eerste dagen van mei 1925, dat het onweer insloeg bij Nieuw Schuilenburg achter Wesepe en de jonge boer en een dochttertje achter op de deel dodelijk werden getroffen. De jonge boer was een broer van Bertha van Santen-Wiltink (Het Reusken). Gait Tempelman was er toen voor knechtje en die heeft mij later verteld, dat hij dit allemaal had meegemaakt. Hij had de eerste jaren na dit gebeuren met onweer niet binnen durven zijn en was altijd naar buiten gegaan.

Zo heb ik al verscheidene boerderijen af zien branden door het onweer: Hannink, Tibben, Dijkink, Podt, Brands. In het bijzonder heugt mij dat in de oorlogsjaren Hakkert (Smale) in Dijkerhoek afbrandde. Moeders zuster was daar ingetrouwd. Herman, de jonge boer lag ziek in bed. Willem, de jongere broer had nog geprobeerd de brand in het hooi op de achterbalken, waar het was ingeslagen, te blussen. Dat scheen hem eerst ook nog te lukken, maar toen hadden ze eerst Herman naar buiten geholpen. Die is naar het Bonte Paard gebracht, waar hij enkele maanden later is gestorven. Dieka, de jonge vrouw, bleef achter met twee kleine kinderen. Gelukkig waren de ouders van Herman toen nog in leven, de jongste zoon hielp toen altijd zorgen voor de boerderij, en ze hebben weer een flink huis gekregen.

Het zal ongeveer 1891 geweest zijn, dat Janzers waar Vaders oudste zuster woonde, is afgebrand. Het was op een zondagmiddag, en Gerrit Hendrikoom was in de kerk in Holten, toen er een schoer kwam. Toen de kerk uitging had men vanuit de toren gezien dat er brand was op de Langstroate. Vader die ook in de kerk was geweest, zei dat Gerrit Hendrikoom toen gauw naar huis was gegaan, maar toen hij daar aankwam lag het hele huis in de as. Jennemeuie en de nog heel jonge kinderen, die alleen thuis waren, waren gespaard gebleven, maar zij hadden weinig van de inboedel of huisraad kunnen redden. Ze waren erg feraldereert (overstuur).

De andere dag is Vader er naar toegegaan om nog wat te helpen, daar waren ze altijd nog dankbaar voor geweest, Vader diende toen als knecht bij Holterbroek.

Als men dan zo plotseling van praktisch alles wat men bezit afkomt, en men er zo berooid voorstaat, dan is dat ook wel om medelijden mee te krijgen. Niet voor niets zei men vroeger als iemand zich goed kon redden: "Het is geen verbrand man." Het gebeurde ook wel eens als iemand een oude convente van een huis had en goed verzekerd was en het afbrandde, dat men zei: "In de brand, uit de brand." Ja, er brandde vroeger soms nog wel eens wat af, als de schoorsteen roew was en de brand in de schoorsteen kwam, of door andere onbekende oorzaak.

Zo weet ik nog dat Hendrik en ik toen we nog schooljongens waren, aan het kiefteneier zoeken waren in de venne van de Vette Henne. Bats Kruiper en de jongens van Heerenbrink en Harink waren er ook bij. We zagen brand in de richting van Dijkerhoek. Later hoorden wij dat Brands (Noteboom) was afgebrand. De brand was ontstaan bij het kokkepotstokken (fornuispotstoken).

In 1939 is op een middag het huis van de Venneman afgebrand. Later de Deete, met als oorzaak dat de schilder verf afbrandde, in 1925 het muldershuis, in 1930 de molen, in de jaren 1947-1948 de villa door een brandende sigaret op het dak, en eerder Hutteman en Stoevenbeld.

Als men dit zo optelt is het een heel rijtje, maar niet alles in een keer, zoals bij de grote brand in Holten in 1829 (16 juni). Vader vertelde vaak van deze brand, waar zovele huizen (52) verloren gingen. Bij de grote brand in 't Venne (Vriezenveen) op 16 mei 1905, gingen zelfs 228 huizen verloren en werden 1600 personen dakloos.

Het is jaren geleden eens gebeurd, dat er op een nacht een huis was afgebrand. Dit was met Sint Joapik geweest. Klaphekkers Gaitoom had Grootvader en Berend Janoom geholpen rogge maaien. Oom Gerrit (nog zo'n jongen) had van de brand gehoord, toen hij naar de winkel was geweest. Hij had het de roggemaaiers verteld, en toen had Gaitoom gezongen: "Is de nood zo hoog gerezen, dat ge nergens uitkomst ziet? (Gez. 200)." Oom Gerrit had daarna tegen Grootmoeder gezegd: "Foi Moo, Gaitoom zung der nog umme."

Daar is later nog heel wat om te doen geweest en ze hebben de jonge boer nog op het gemeentehuis gehad. Hij was aan het grasmaaien, toen zijn Vader bij hem kwam, en gezegd had: "Het spul is an het dreeien an, van Ulsen is er al e wes."

Er was praat van gekomen, misschien helemaal niet kwaad bedoeld, maar ze hadden net biggen verkocht op de markt in Lochem en de was had buiten gestaan in het water. De verzekeringen snuffelden alles na, vooral als het een oud huis was en goed verzekerd, dan dachten ze vaak aan kwaadwilligheid.

Onze Grootouders waren zover ik weet, altijd tegen brand verzekerd. Dit, zo zeiden ze, was heel vroeger niet zo geweest, maar dan hielp men elkaar weer zoveel mogelijk op de beene. Als het heel erg was, ging men langs de huze voor een inzameling van wat geld, maar niet zo gauw, want het geld was beteun (schaars).

Maar de huizen kosten heel vroeger niet zoveel, het hout kwam allemaal uit het bos en werd met de biekekant e houwen (met de bijlkant rechtgehakt). Het arbeidsloon was nog geen dubbeltje per uur. De noabers deden het helemaal voor niets. Stenen muren waren er toen nog niet. De muren waren van sprenkelen (wilgentenen) en met klei of leem dichtgesmeerd. Wel anders als de tegenwoordige huizen met al hun gemak en comfort.